

VELIKOVENSKII

vestnik

Letnik XXIV.

Celovec, petek, 28. februar 1969

Štev. 8 (1392)

Nixon v Evropi

IZJAVA V SLOVENSKEM PARLAMENTU:

Kot doslej vso možno podporo upravičenim zahtevam koroških Slovencev

Ta teden biva novi ameriški predsednik Richard Nixon na obisku v Evropi. Postaja tega obiska so Belgija, Velika Britanija, Zahodna Nemčija, Italija in Francija.

Ze pred odhodom v Evropo je Nixon povedal, da bodo njegovi evropski stiki predvsem informativni in posvetovalni, zato od teh razgovorov tudi ni pričakovati spektakularnih rezultatov. Hkrati je poudari-

l, da je oživljeno sodelovanje med Ameriko in zahodno Evropo po njegovem dejavnik, ki odločilno vpliva na svetovni mir. Zlasti pa je Nixon naglasil, da v Evropo ne gre predavati, marveč poslušati in iskati skupne imenovalce, kajti „gre za ustvarjanje partnerstva in novega duha sodelovanja med enakimi sodelavci.“

Dosedanji potek obiska in z njim povezanih razgovorov povsem odgovarja tem napovedim. Nixon je pri vseh nastopih v javnosti zelo prijazen, njegovi nagovori so navadno precej kratki in prisrčni, zato pa nikjer ni zaslediti določenega stališča h konkretnim vprašanjem. Le za zaprtimi vrati, kjer poteka izmenjava mnenj z najvišjimi predstavniki posameznih držav, obravnavajo praktična vprašanja.

Kaj je glavni namen tega obiska, je Nixon pravzaprav najbolj jasno povedal v govoru, ki ga je imel na sedežu Atlantskega pakta v Bruslju, torej že na prvi postaji svoje evropske turneje. „Zaključujemo obdobje spoznavanja in proučevanja,“ je dejal Nixon, „ter prehajamo v obdobje pogajanj. Ob pravem času in ob ustreznih pripravah se bomo začeli pogajati s Sovjetsko zvezo o dolgi vrsti vprašanj, med katerimi bodo nekatera neposredno zadevala naše evropske zaveznike. Pogajali se bomo ob posvetovalni in sodelovalni z našimi zavezniki, zakaj možnosti za uspešna pogajanja so odvisne od naše enotnosti.“

To je vsekakor dovolj jasna govorica, razumljiva za vsakogar, ki redno spremlja politične dogodke v svetu. Po eni strani je Nixon povedal, da bo rešitev odprtih vprašanj treba iskati po poti razgovorov in pogajanj; po drugi strani pa je poudaril potrebo po enotnosti. Njegov poziv na enotnost je prišel — kakor nalahko — ravno v trenutku, ko se je zveza med zahodnoevropskimi deželami znova znašla pred težko preizkušnjo. Nixon se sicer ni hotel neposredno

v zvezi z nedavnim uradnim obiskom delegacije koroških Slovencev pri Izvršnem svetu SR Slovenije je poslanec republiškega zbora Bogdan Šnabl naslovil na izvršni svet poslansko vprašanje, kakšne so konkretne možnosti, da bi zadovoljili željam koroških Slovencev po njihovi večji prisotnosti v odnosih med Slovenijo in Koroško ter Jugoslavijo in Avstrijo; in ali so kakšne možnosti, da bi bila urejena doslej nerešena vprašanja, ki zadevajo narodnostne pravice koroških Slovencev ter kakšno vlogo je pri teh prizadevanjih doslej odigral izvršni svet.

Na vprašanje je odgovoril član izvršnega sveta Bojan Lubej, ki je dejal, da je problematika koroških Slovencev stalno prisotno vprašanje v vseh stikih s predstavniki Avstrije, pa naj gre za srečanje na državni ali republiški ravni. Vrsta vprašanj glede položaja slovenske manjšine na Koroškem čaka namreč na pozitivno rešitev.

Marsikaj je že bilo storjenega — je ugotovil član slovenske vlade Lubej — so pa še nekateri problemi, ki jih bo treba odpraviti, da bi zagotovili koroškim Slovincem nemoten nacionalni, kulturni in gospodar-

ski razvoj. Sedmi člen avstrijske državne pogodbe, ki govori o pravicah koroških Slovencev, je solidna podlaga za njihovo vsestransko enakopravnost. Dosledno in celovito izvajanje določil tega člena pogodbe je tako najustreznejša pot za ureditev tudi preostalih vprašanj naše manjšine na Koroškem. Politika dobrih sosedskih odnosov in široko odprtih meja je ustvarila v obmejnem prostoru novo politično vzdušje, vzdušje večjega medsebojnega razumevanja, zaupanja in narodnostne strpnosti. Nesporno to ozračje ugodno vpliva tudi na življenje slovenske nacionalne skupnosti na Koroškem. Gojimo upravičeno upanje, da bosta to ozračje v obmejnem prostoru in v odnosih med Jugoslavijo in Avstrijo ter naša aktivna skrb za ta vprašanja pozitivno prispevala k pravični in hitrejši ureditvi preostalih vprašanj slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem.

Izvršni svet bo — je ob koncu svoje izjave zagotovil Bojan Lubej — kot doslej nudil upravičenim zahtevam koroških Slovencev vso možno podporo, pa naj gre za aktivnost izvršnega sveta v zveznih organih kot za neposredne stike s predstavniki sosednje dežele Koroške.

Aprila volitve v Jugoslaviji

V Jugoslaviji se že temeljito pripravljajo na volitve, ki bodo meseca aprila. Volitve poslancev družbeno političnega zbora zvezne skupščine bodo v nedeljo 13. aprila, medtem ko bodo poslance za gospodarski, prosvetno kulturni in socialno zdravstveni zbor volili deset dni pozneje, to je 23. aprila.

Prav tako bodo volitve tudi v posameznih republikah ter občinah. Tako bodo v Sloveniji 13. 4. volit. v republiški zbor in hkrati tudi volitve odbornikov občinskega zbora občinskih skupščin, medtem ko bodo volitve v ostale tri zore republiške skupščine 23. aprila, volitve odbornikov zbora delovnih skupnosti občinskih skupščin pa že 9. aprila; le kmetje bodo svoje zastopnike v gospodarski zbor delovnih skupnosti občinske skupščine volili že 13. aprila.

vmešati v najnovejši „spor“ med Francijo in Veliko Britanijo, je pa toliko bolj zgovorna njegova odločitev, ko je vrstni red držav, katerim velja njegov sedanji obisk, v zadnjem trenutku spremenil v toliko, da je Francijo „prestavil“ s prvega na zadnje mesto.

Morda pa je Nixon s to „rošado“ hotel pridobiti tudi na času, v upanju, da se bo do srečanja z de Gaulleom vzdušje pomirilo. Taka pomiritev je nedvomno potrebna, kajti sprejem ameriškega predsednika v zahodnoevropskih deželah ima poleg uradne plati, za katero so značilni prijazni nasmejni obrazi državnikov, tudi še drugo obeležje: marsikaj je prišlo namreč tudi do precej glasnih protestov. Čeprav so s takimi dogodki računali in so zato že vnaprej podvzeli potrebne varnostne ukrepe, niso mogli povsem preprečiti demonstracij, ki so bile za Nixona in sploh za Ameriko vse prej kot razveseljive.

Kompromis o Berlinu?

V trenutku, ko je izgledalo, da bo zaostritev okoli Berlina izzvala nevarne posledice, so se nenadoma pokazale nove možnosti za ureditev spora, ki je nastal po odločitvi bonške vlade, da volitve novega zahodnonemškega državn. predsednika izvedejo v Berlinu.

Vodilni predstavniki Vzhodne Nemčije so namreč po raznih kanalih opozorili zahodnonemško vladu na možnost, da bi vzhodnonemške oblasti lahko že za letošnje velikonočne praznike izdale dovolilnice za obisk zahodnonemških državljanov pri sorodnikih v vzhodnem Berlinu, če bi Bonn preklical svoj sklep o predsedniških volitvah v Berlinu. Poleg tega pa je do

proučitve možnosti take „rešitve“ neljubega spora prišlo tudi med razgovorom, ki ga je imel zahodnonemški kancler Kiesinger s sovjetskimi veleposlanikom v Bonnu Carapkinom.

Na zunaj se zdaj seveda obe strani trudita, da bi zavrnili vsak sum o morebitni „kupčiji“. Zlasti v Moskvi odločno poudarjajo, da v tem vprašanju ne more biti kupčije, kajti „Zahodna Nemčija nima nobene pravice, da bi stavila pogoje“. Na drugi strani pa v vodilnih krogih v Bonnu in zahodnem Berlinu prevladuje mnenje, da izdaja dovolilnic samo za velikonočne praznike še ne bi zadostovala, marveč bi morala Vzhodna Nemčija za morebitno preložitve predsedniških volitev iz Berlina plačati „višjo ceno“. V tej zvezi omenjajo, da bi moral sporazum o dovolilnicah veljati za daljšo dobo, poleg tega pa bi želeli doseči trajnejšo ureditev vprašanja dostopa v zahodni Berlin.

Do 5. marca, ko bi se moral v Berlinu sestati zahodnonemški parlament, da izvoli novega državnega predsednika Zahodne Nemčije, je le še zelo malo časa. Torej bo morala hitro pasti odločitev glede vprašanja, ki je sicer spet razburilo duhove, vendar vse kaže, da ni ne eni ne drugi strani na tem, da bi tvegala novo zaostritev z vsemi nevarnimi posledicami.

Srednji vzhod

spet vzbuja zaskrbljenost

Medtem ko se na sedežu Združenih narodov prizadevajo, da bi našli kakšno možnost za rešitev spora med Izraelom in njegovimi arabskimi sosedmi, se položaj na Srednjem vzhodu spet nevarno zaostruje.

Prejšnji teden je bil izveden na letališču v Zürichu atentat na letalo izraelske letalske družbe, zato pa je izraelsko vojno letalstvo izvedlo „povračilne akcije“ v nedeljo proti Jordaniji in v ponedeljek proti Siriji. V obeh deželah so izraelska letala bombardirala obširne predele in povzročila precejšnjo škodo.

„Postajamo glasniki nove kvalitete sodelovanja med različnimi družbeno-političnimi sistemi“

V Ljubljani je prejšnji teden zasedala republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije. Med drugim je obravnavala in dala v javno razpravo „programsko izhodišča“ za letošnje volitve odbornikov in poslancev, prav tako pa so na zasedanju razpravljali tudi o SZDL ter razvijanju notranjih samoupravnih odnosov. Glavni referat je imel predsednik republiške konference SZDL Janez Vipotnik, ki je naglasil, da bodo letošnje volitve potekale v dokaj zapletenih zunanjih in notranjih političnih razmerah. „Živimo in delamo v razgibanem in zaostrenem zunanje-političnem položaju, ko neprestano lebdi nad nami nevarnost, da bo porušen mir, ki si ga delovni ljudje vsega sveta tako zelo želijo; živimo in delamo pa tudi v različnih in številnih notranjih navzkrižjih, ki jih prinaša rast naše samoupravne družbe, zlasti pa zaostreni boj za izvedbo gospodarske in družbene reforme.“

Potem je predsednik Vipotnik ugotovil, da je Slovenija v povojnem obdobju v okviru socialistične Jugoslavije doživela velik razvoj in korenite spremembe. Glede tega razvoja je navedel naslednje podrobnosti:

Zunanja podoba Slovenije se hitro spreminja in modernizira, prav tako pa se razvija tudi miselnost in zavest delovnih ljudi. Leta 1948 je bila na Slovenskem še polovica prebivalcev kmetov, zdaj jih je le še 23 odstotkov. Aktivno zaposlenih prebivalcev na terciarnem področju je sedaj že skoraj 30 odstotkov; 41 odstotkov zaposlenih žena uvirča Slovenijo med dežele z največjim odstotkom v proizvod-

nji in družbenih službah sodelujočih žena. Število zaposlenih se je v dvajsetih letih povečalo za dvakrat. Povprečno letno povečanje industrijske proizvodnje v zadnjih petnajstih letih je 9,4 odstotka. Narodni dohodek na prebivalca se je v dveh desetletjih povečal trikrat, tako da se je Slovenija že močno približala mnogim industrijsko razvitejšim deželam. Delovni ljudje Slovenije delajo čedalje več za predmete, ki predstavljajo višjo življenjsko raven in višjo stopnjo civilizacije — za televizor, radijski aparat, stanovanje, mehanizacijo gospodinjstva, za avtomobil, mehanizacijo kmetijstva. Leta 1958 je bilo na Slovenskem 7500 avtomobilov, danes jih je okrog 100.000; televizijskih sprejemnikov je 165.000. Vsako leto kupijo delovni ljudje povprečno 23.000 televizijskih sprejemnikov. Stanovajska površina se je zaradi hitre gradnje stanovanj, zlasti v industrijskih središčih, povečala za več kot 50 odstotok let zgradijo vsako leto okrog 8000 novih stanovanjskega prostora na prebivalca, hkrati pa se je v povprečju zmanjšalo število ljudi, ki prebivajo v enem samem stanovanju. Že deset let gradijo vsako leto okrog 8000 novih stanovanj. Močno se je Slovenija približala pravemu nacionalnemu zdravstvenemu zavarovanju. Število bolniških postelj se je v dvajsetih letih več kot podvojilo, tako da na 100 prebivalcev pride ena postelja; število medicinskega osebja naglo raste. Velik razvoj je bil dosežen na področju srednjega, višjega in visokega šolstva; število dijakov in študentov se nenehno veča.

„Ustvarili smo si — je poudaril Janez Vipotnik — vsestransko, navznoter in navzven odprto slovensko družbeno skupnost. Le-ta se vedno bolj učinkovito povezuje s sosednjimi in drugimi deželami in narodi v gospodarskem, kulturnem, znanstvenem, prosvetnem in političnem pogledu. Tako zavestno ustvarjamo prvi pogoj za sodobno mednarodno sodelovanje, ki ga omogočajo prijateljski odnosi, vsestranska povezava, strpnost in svobodna izmenjava mnenj in dobrin civilizacije. Postajamo glasniki nove kvalitete sodelovanja med različnimi družbeno-političnimi sistemi.“

Programska izhodišča za kandidiranje odbornikov in poslancev, sprejeta na zasedanju republiške konference SZDL, vsebujejo obširen seznam nalog in problemov, katerim naj se v bodoče posvetijo — kakor poziva SZDL — vsi volivci, sedanji odborniki in posl. ter novi kandidati. Ta program obsega vsa področja političnega, kulturnega, gospodarskega, socialnega in družbenega življenja s posebnim poudarkom na celovitem dolgoročnem razvojnem načrtu Slovenije.

Posebej je v programu tudi rečeno, da bodo za razvoj in rast slovenskega naroda bolj razvijali čut za skupnost; utrjevali bodo etične temelje družbe, kot so socialistična moralna, humanost, solidarnost, patriotizem, spoštovanje dela in odgovornost. „Krepili bomo samobitnost slovenskega naroda. Manjšinam bomo zagotavljali enakopravne možnosti za njihov razvoj. Slovence v zamejstvu obravnavamo kot sestavni del slovenskega naroda.“

89. mednarodni velesejem na Dunaju

POŠIROKEM SVETU

V dneh od 9. do 16. marca tve 1403 razstavljalci; okoli 250.000 blagovnih vzorcev rodni velesejem, ki bo letos ni dunajski velesejem na kateri bo pričalo o sodobni proizvodni zmogljivosti sodelujočih iz Avstrije zastopanih še 2315 podjetij iz 33 držav sveta, ki jih bodo predstavili obiskovalcem sejemske prireditve.

tradicionalni dunajski mednarodni velesejem, ki bo letos na Dunaju 89. mednarodni velesejem na kateri bo pričalo o sodobni proizvodni zmogljivosti sodelujočih iz Avstrije zastopanih še 2315 podjetij iz 33 držav sveta, ki jih bodo predstavili obiskovalcem sejemske prireditve.

tradicionalni dunajski mednarodni velesejem, ki bo letos na Dunaju 89. mednarodni velesejem na kateri bo pričalo o sodobni proizvodni zmogljivosti sodelujočih iz Avstrije zastopanih še 2315 podjetij iz 33 držav sveta, ki jih bodo predstavili obiskovalcem sejemske prireditve.

Udeležba razstavljalcev. Udeležba vzh. dežel številčno znaša le 1,6 odstotka, vendar je pri tem treba upoštevati, da gre pri razstavljalcih iz teh dežel večinoma za velikanke kombinat in podobna gospodarska oziroma proizvodna združenja, tako da je udeležba vzhodnih dežel na dunajskem velesejmu znatno večja, kot bi to morda izgledalo na prvi pogled. Vsekakor pa je po številu sodelujočih razstavljalcev daleč pred vsemi drugimi Zahodna Nemčija s 1059 podjetji; na drugem mestu je Velika Britanija, katere gospodarstvo bo na sejmu demonstrialo 231 razstavljalcev; nato sledijo Švica (191), Italija (190), Francija (133), Amerika (133), Švedska (87) itd.

Da bodo tudi tokrat zastopana na sejmu vsa področja gospodarstva, ni treba posebej navajati. Ravno zaradi tega, ker je razstavni program tako obsežen in pester, tudi ni mogoče podrobno naštevati, kaj vse bo obiskovalec lahko videl in spoznal tako v sejmski palači kakor tudi na sejmskem razstavišču. Za sejmsko palačo le kratko navajamo, da bo tam prevladovalo konsumno in luksuzno blago; razstave bodo obsegale od vseh vrst tekstilij in krzna mimo umetne obrti, talnih oblog, igračk, športnih potrebščin, nakita in glasbenih instrumentov do živil in nasladil. Na sejmskem razstavišču, kjer je skupno 350.000 m² razstavne površine, pa bodo zastopana posamezna področja tehnike, industrije, obrti in kmetijstva. V tem okviru bo poleg mnogih drugih posebnih razstav in demonstracij nedvomno pritegnila zanimanje obiskovalcev tudi posebna razstava z zelo aktualnim naslovom "Gorivo vzgoja"; kakor je bencin gorivo za motorna vozila, tako je vzgoja in izobrazba "gorivo" za današnjega človeka, ki spričo hitrega razvoja avtomatizacije, tehnicizacije in racionalizacije čedalje bolj potrebuje temeljito strokovno znanje, če se hoče uspešno uveljaviti na svojem delovnem mestu.

Sejmsko prireditve bo tudi letos otvoril zvezni predsednik Jonas.

TRST. — Med Slovenci v Italiji je nastala poleg že doslej obstoječih narodno-političnih skupin še nova politična stranka, ki se imenuje "Slovenska levica". V programu se nova skupina zavzema za zvestobo kulturnim in socialnim tradicijam slovenskega naroda ter protifašističnemu boju, izreka nezaupnico obstoječim levičarskim strankam glede reševanja oziroma obravnavanja slovenskih narodnostnih vprašanj, poudarja upravičenost in dolžnost spremljanja razvoja v Sloveniji ter proglašanja tistih narodnostnih zahtev, ki so prisotne tudi v vseh Slovincem posvečenih pol. programih drugih slovenskih in levičarskih skupin. Ustanovnega občnega zbora se je udeležilo razmeroma majhno število ljudi, značilno pa je tudi dejstvo, da nanj niso vabili niti zastopnika "Primorskega dnevnika", edinega dnevnega lista slovenske manjšine v Italiji.

BONN. — Prejšnji teden je imela v Schwabachu pri Nürnbergu svoj izredni občni zbor zahodnonemška neonaciistična stranka NPD. Kongres je potekal pod močno zaščito policije, poleg tega pa je kakih 600 delegatov ščitilo še okoli 500 lastnih "varuhov". Tudi v tem okviru namreč ta stranka zvesto nadaljuje nacistične tradicije ter razpolaga s podobno zasebno "vojsko", kot je bila pri nacistih SA. Med kongresom je prišlo tudi do velikih demonstracij, pri katerih so demonstranti nosili napise z gesli "En Adolf je zadostoval", "Žrtve koncentracijskih taborišč opominjajo" in podobno.

PRAGA. — Češkoslovaška in Sovjetska zveza sta se sporazumeli glede uveljavitve sporazuma o začasnem bivanju sovjetske vojske v Češkoslovaški. Na podlagi tega sporazuma se bodo sovjetske enote oskrbovale samo s tistim blagom, ki ga je dovolj na trgu. Vse stroške bivanja, škodo in storitve plača sovjetska stran. Češkoslovaška je na pogajanjih zavrnila sovjetske zahteve o gradnji stanovanjskih poslopij za družine oficirjev.

TOKIO. — V radijskem centru v Tokiu bodo postavili najvišji televizijski stolp na svetu. Japonsko ministrstvo za pošto je sporočilo, da bo ta stolp visok 650 metrov.

NEW YORK. — Predsednik glavne skupščine OZN dr. Emilio Arenales je imenoval Zahodno Nemčijo za članico posebnega pripravljalnega odbora za drugo desetletje razvoja OZN. Zaradi tega je Sovjetska zveza zagrozila, da ne bo sodelovala v tem odboru. S podobno grožnjo pa je nastopila Amerika za primer, da bi bila v odbor sprejeta Vzhodna Nemčija. Tako izgleda, da bodo formalna politična in prestižna vprašanja zavirala in bremenila uresničevanje tako važnega programa, kot je načrt Združenih narodov za razvoj.

MOSKVA. — V sovjetski prestolnici so uradno sporočili, da bodo v začetku marca v srednjem in zahodnem delu Vzh. Nemčije manevri sovjetskih enot v Nemčiji in vzh. nemške armade. Manevrom bo poveljeval rhovni poveljnik sil varšavskega pakta Ivan Jakubovski. Politični opazovalci poudarjajo, da tudi ti manevri sodijo v okvir akcijske s katerimi hočeta Sovjetska zveza in Vzhodna Nemčija preprečiti, da bi predsednika Zahodne Nemčije izvolili v Berlinu.

NOVI SAD. — Skupščina avtonomne pokrajine Vojvodine je sprejela ustavni zakon Socialistične avtonomne pokrajine Vojvodine, pri katerem gre za izjemno pomemben dokument, ki precej spreminja družbenopolitični značaj pokrajine. Temelj in bistvo tega ustavnega zakona je dosledno uresničevanje načela enakopravnosti vseh narodov in narodnosti.

BERLIN. — Predstavnik vzhodnonemške enotne socialistične stranke prof. Albert Norden je na tiskovni konferenci izjavil, da je bivši predsednik zahodnonemškega parlamenta dr. Gerstenmaier prikazal sramna slika v čisto drugačni luči, kot pa ustreza resnici. Gerstenmaier trdi, da je bil žrtev Hitlerja in njegov nasprotnik, toda "prava resnica je, da je bil registriran kot agent v Himmlerjevi varnostni službi ter je delal kot nacistični agent v tujini".

ZENEVA. — V Ženevi poteka trenutno 25. zasedanje komisije OZN za človekove pravice. Za predsednika komisije je bil izvoljen Quentin Baxter, predstavnik Nove Zelandije, za podpredsednika pa jugoslovanski predstavnik prof. dr. Branimir Jančković. Zasedanje bo trajalo do 21. marca.

WASHINGTON. — Ameriški predsednik Richard Nixon je sporočil, da bo njegova vlada dala prednost reševanju problema siromaštva v Ameriki. O tem je predložil kongresu sporočilo, s katerim napoveduje večje število začetnih ukrepov za povečanje državne pomoči v korist revnih.

Višje investicije - večja proizvodnja

V Jugoslaviji in še posebej v Sloveniji so lani v primerjavi s prejšnjimi leti zabeležili precejšen porast proizvodnje. Strokovnjaki ugotavljajo, da je k temu oživiljavanju proizvodne aktivnosti in predvsem k povečanju industrijske proizvodnje bistveno pripomoglo občutno naraščanje investicij v osnovna sredstva in s tem tudi gradbene dejavnosti.

Prejšnji dve leti je moralo gospodarstvo znaten del ustvarjene akumulacije porabiti za kritje naraslih zalog, tako da je za investicije v osnovna sredstva ostalo le malo. Lani pa se je naraščanje zalog ustavilo, deloma so se zaloge celo zmanjšale, tako da je bilo več sredstev za investicije.

Po podatkih službe družbenega knjigovodstva se je lani investicijska potrošnja (po izplačilih za investicije) povečala na 25,14 milijarde novih din, medtem ko je v prejšnjih treh letih znašala le 19,90, 21,16 in 19,15 milijarde. Povečanje investicij nasproti letu 1967 znaša 26,2 odstotka. Vendar je to povečanje po posameznih republikah različno. Znatno so investicije narasle v Srbiji, in sicer za 33% na 10,48 milijarde novih din, kar gre v prejšnji meri na račun gradnje velikih objektov v Džerdapu itd.; nadalje so investicije narasle v Bosni in Hercegovini za 41% na 3,12 mrd., v Sloveniji za 22% na 3,26 milijarde in v Črni gori za 20% na 0,64 milijarde, medtem ko so se v Hrvaški povečale le za 15% na 5,27 milijarde in v Makedoniji za 13% na 2,32 milijarde novih din. Delež Slovenije v investicijski potrošnji vse države se je nekoliko zmanjšal in je znašal lani 13% nasproti 13,4 odst. v prejšnjem letu in 12,5% v letu 1966, ko je bil ta delež najmanjši.

Vzporedno z rastočo investicijsko potrošnjo se je razmahnila tudi gradbena dejavnost, ki obsega skoraj polovico vseh bruto investicij v osnovna sredstva. Tudi v gradbeništvu ugotavljajo, da se je obseg gradbenih del, upošte-

vajoč višje cene, po reformi gibal na nizki ravni in se je šele lani povečal. Po podatkih, ki se nanašajo na vrednost opravljenih del, se je celotna vrednost gradbenih del po tekočih cenah v Jugoslaviji povečala lani za 14,4 odstotka od 11,6 milijarde na 13,26 milijarde novih dinarjev, od tega v stanovanjski graditvi od 3,33 na 3,53 milijarde.

V Sloveniji sami je bilo to naraščanje občutnejše. Celotna vrednost opravljenih del se je povečala za 17,2 odstotka oziroma od 1462 na 1713 milijonov novih din. Pri tem je vrednost zgolj pri stanovanjski graditvi narasla le za 13,8 odstotka od 377 na 429 milijonov novih din.

Koroški in slovenski strokovnjaki razpravljali o izgradnji cestnega omrežja

Na povabilo izvršnega sveta SR Slovenije se je mudil prejšnji teden na enodnevnem obisku v Ljubljani namestnik koroškega deželnega glavarja dr. Walter Weissmann, ki ga je spremljala skupina strokovnjakov za gradnjo cest. Ob tej priložnosti je koroško delegacijo sprejel član izvršnega sveta Boris Vadnjal ter jo v navzočnosti slovenskih strokovnjakov seznanil s programom izgradnje sistema hitrih cest v Sloveniji ter o povezavi tega sistema s sosednimi deželami; namestnik deželnega glavarja dr. Weissmann pa je predstavnik Slovenije informiral o predvideni gradnji avtocest na Koroškem.

Podrobni razgovori slovenskih in koroških strokovnjakov so potekali na sedežu cestnega sklada Slovenije, kjer so razpravljali o raznih tehničnih vprašanjih v zvezi z izgradnjo hitrih cest v obeh deželah. Izmenjali so mišljenja in izkušnje o raznih problemih ter se dogovorili o nadaljnjem sodelovanju.

Posebno mesto pri teh razgovorih so zavzemali načrti, ki jih ima oziroma jih pripravljajo Slovenija glede izgradnje cestnega predora pod Karavankami, ki naj bi zagotovili povezavo med avtocesto čez Ture ter hitro cesto, ki bi jo Slovenija zgradila od Kranjske gore do Ljubljane. Za gradnjo takega predora so slovenski strokovnjaki izdelali že celo vrsto načrtov z najrazličnejšimi variantami. Namestnik deželnega glavarja dr. Weissmann je zagotovil, da bodo z vidika Koroške ta projekt proučili tekom letošnjega leta, prihodnje leto pa bi se po nadaljnjih razgovorih odločili za konkreten načrt.

Odnosi med državo in cerkvijo na Madžarskem

urejeni s sporazumom v duhu strpnosti in popuščenja

Madžarska vlada je za prihodnjih šest let zagotovila cerkvam vse materialne datjave, ki jih predvidevajo sporazumi. Tako so odstranili z dnevnega reda problem, ki je postal pereč, ko je potekel 20-letni sporazum, ki je doslej reševal odnose med državo in cerkvijo. Po tem sporazumu iz leta 1948 je država obljubila, da bo v prvih šestih letih dajala cerkvam približno 70 milijonov forintov letno in da bo to pomoč postopoma zmanjševala do leta 1969, ko bi jo popolnoma ukinila. V resnici pa se ta pomoč ni zmanjševala. Verske skupnosti bodo tudi po novem sporazumu v prihodnje dobivale skoraj 70 milijonov forintov na leto. Od tega bo več kot polovico dobivala katoliška cerkev kot najvecja.

Madžarske cerkve, zlasti katoliška, niso bile nikoli odvisne od državne blagajne, ker so

imele velika posestva, ki so jih cenili po površini na 1,1 milijona jutler. Poleg svojega veleposestniškega značaja pa je cerkev sodelovala tudi še v mnogih drugih poslih. Po vojni je ureditev materialnega položaja cerkve potekala vzporedno z uvidevnostjo cerkvenih dostojanstvenikov, da je režim, ki je na oblasti na Madžarskem, postal resničnost in da z uporomo proti temu režimu ni mogoče koristiti cerkvi.

Nekatere rešitve cerkvenega vprašanja na Madžarskem kažejo, da pri reševanju te problematike niso vedno ravnali dosledno. Če so po agrarni reformi pustili cerkvenim občinam po pol jutra zemlje, to še ni bilo popuščenje. Težko pa je reči, da niso kompromis verske gimnazije, ki normalno delujejo in pripravljajo mladino ne samo za cerkvene poklice, pač pa tudi za državljanske funkcije. V de-

selih verskih gimnazijah, ki imajo kakih 3000 učencev in ki uživajo izreden ugled kot šolske ustanove, se ne šolajo samo otroci vernikov, pač pa čestokrat tudi otroci staršev, ki zavzemajo ugledne položaje v današnji madžarski stvarnosti.

Če je to videti kot popuščenje cerkvi, potem je šel v nasprotno smer ukrep, naperjen proti katoliškim menihom: prepovedali so vse njihove rede. Pač pa te prepovedi niso povezali s prepovedjo cerkvene založniške dejavnosti, ki je zelo razvejana in navzoča v življenju dežele. Cerkev izdaja med drugim 13 časopisov. Vendar se je morala cerkev sprizniti z neko drugo, težko sprejemljivo rešitvijo: država si je pridržala pravico, da jo pri izvolitvi važnejših cerkvenih dostojanstvenikov vprašajo za mnenje. Čeprav s težkim srcem, se je moral s

takšno rešitvijo sprizniti tudi Vatikan.

Cerkvi so dovolili, da pobira davke; če hočejo verniki ostati verniki, jih morajo plačevati. Zelo pa cenijo cerkev skrb madžarske vlade za umel. spomenike, med katerimi so najpomembnejše ravno cerkvene stavbe. Med najuglednejše stavbe, ki so zaščitenne, sodi Maljaževa cerkev v Budimu. Za njeno rekonstrukcijo so plačali doslej kakih 25 milijonov forintov ali pravzaprav polovico celotnega zneska, ki so ga namenili zaščiti cerkvenih spomenikov.

Če bi za odnos med državo in cerkvijo na Madžarskem iskali ustrezno formulo, bi bila najustreznejša morda tista, ki so jo nekoč sprožili na najbolj pristojnem mestu: država zagotavlja svobodo veroizpovedi, cerkev pa sprejema in spoštuje državne zakone.

JANEZ TRDINA

VELIKANI

Podgorec je šel polhe lovit. Prenočišča si je poiskal vrhu Gorjancev. Vzel je iz torbe večerjo in ko je odvečerjal, se je ulegel in zaspal. Ni dolgo spal, ko ga prebude debeli glasovi neznanih mož. Čudni glasovi so bobneli, kakor če trkaš na prazen sod. Možje so bili štirje enake velikosti, kakor najvišje smreke. Svetil je mesec in tako se je moglo vse videti, kakovi so in kaj delajo.

Velikani sedejo na travo in vele: Kamenčkamo se, da se zabavamo. Pobrati so mlinске kamne in se z njimi kamenčkali. Naveličavši se igre vele: Napolnimo si pipe in kadimo. Iz žepov privlečejo pipe, velike za zelino kad, in jih napolnijo s tobakom. Zdaj se pa domislijo, da nimajo ognja. Eden pravi: Staknimo si ga z neba! Velikani skočijo na noge in začno metati proti nebu mlinске kamne. Vsak si sklata zvezdo. Z zvezdami si prižgo tobak in zdajci zapihajo z dimom vse Gorjance, kakor da bi jih bil

srčnost še babi, in začne vleči. Ker je bil srčnosti tako krvavo potreben, ni čudo, da je pil dolgo in veliko. Brž se je preveril, da je v takih zadregah vino res najboljši talažnik in pomočnik. Bokal ga je bil zvrnil že za večerjo. Ali taka malenkost Podgorca ne oju-nači, zato se je velikanov tako bal in tresel. Zdaj je pa vrgl v globočino svojega želodca dva bokala naenkrat in ta obilni požirek mu je srce tako privzdignil in razvnel, da bi se šel metat s samim peklenskim rogacem, kaj ne s takimi nerodnimi rogovilami, kakor so bili ti velikani! Zdeli se mu niso nič več tako grozoviti kakor od konca, jel se je skoraj sramovati, da se jih je bil ustrašil. Predrzno jim je grozil za grmom s pestjo in jim kazal osle in pomaljal fige.

Ko so pa volkove spekli in se usedli k večerji, zagodrnjal je skoraj na glas: se pač vidi, da ste zarobljeni hribovci, ki me še na volčjo pečenko ne povabite. Velikani so raztrgali in pohrustali volkove, kakor kak

lakomnik svoje cipe, in težke založke so zamakali z ogromnimi curki vina. Ali njihovo vino je moralo biti precej cvičkasto, kajti držali so se strašno kislo in čemerno. En njih veli: Bratci, treba bo udariti spet v kak hram in si napolniti posodo s sladko, človeško kapljico. Te naše čobodne sem tako sit, da sam ne vem, kaj bi dal tistemu, ki bi mi prinesel par dobrih požirkov starega šentjernečjana. Podgorec, to čuvši, plane kvišku, ponudi velikanu čufaro in veli:

En bokal ga je še notri. Nuj ga izpitil Bog ti ga blagoslovi! Komaj je izustil božje ime, se je zaslišal udar, kakor da je kje blizu treščilo. Tisti hip je ugasnil ogenj, pri katerem so velikani sedeli in vse obličje je pokrnil najgostejši dim, da se dolgo časa ni moglo nič razločiti. Ko se je dim zopet razkadiril in razšel, ni videl Podgorec nikjer več ne mlinских kamnov ne žerjavice, ne ražnjev in vinskih sodov, pa tudi velikanov ne. Noč in gora jih je dala, noč in gora jih je vzela.

Ples

Stol in miza sta sklenila, da se bosta zavrtila. Vrč s police brž je doli: „Jaz sem lepši! Mene voli!“

A za vrčem krožnik skoči in k skodeli se položi. Lonec prime peč debelo in se zavrti veselo.

Reva metla v kotu stoče, šla na ples bi, toda noče — strah jo je, da se plesaje ne razsuje in razmaje.

Raja skrinja in sekira, metla pa že jok nabira. Tudi ona zdaj zapleše, da pod njo se iskra kreše.

O mravljah

Vsi jih poznamo, neznansko pridne mravlje. Za zgled jih stavimo: mravlje in čebelnice, da bi jih posnemali v njihovi vztrajni in nesebični pridnosti. Všeč so nam mravlje, raje pa imamo čebele. Bolj so plemenite in koristne od mravljič, bliže so človeku, saj so nam postale čisto domače in jim gradimo čebelnjake za njihove domove.

Mravlje si same grade, čuvajo in popravljajo svoje bivališče. V urejenem, že izdelanem mravljišču more živeti do 500 tisoč mravljev, tako kakor v velikem mestu. Pravijo, da porabijo dnevno do 10 tisoč škodljivih žuželk. Brez pridnega dela bi mravlje ne mogle živeti.

pokrnil črn oblak: Čas je, da si pripravimo večerjo! Velikani se dvignejo in kočijo v globok prepad. Iz prepada privale štiri sode vina. Vsak sod je jemat deset veder, še rajši kak bokal več. Iz prepada si priženo tudi svojo večerjo, čredo srditih volkov. Volkov je bilo osemindvajset, na vsakega sedem. Velikani naredo velik ogenj, volkove nataknejo na velike ražnje in jih peko. Ob enem so pa tulili nekako pesem, kakor da se grom razlega, in poskakovali okrog ognja, da se je kar zemlja tresla.

Podgorec, ki je te strahote gledal in poslušal, je priporočal svojo dušo Bogu in vsem svetnikom v neskončnem strahu, da ga pošasti ne bi zavohale in dejale na ražen morda tudi njega. Stisnil se je v klopčič kakor jež in se drznil komaj dihati. Poleg njegova je stala čufara vina, ki jo je prinesel s seboj. Podgorec se domisli, da daje vino

Živel je graščak in užival je sloves hudo razumnega človeka. — Dajmo, si misli, preskusimo, ali so tako razumni in bistri tudi moji kmetiči. — Poklical je k sebi dva, enega siromaka, drugega bogataša, in jima pravi:

„No, draga moja, odgovorita mi, kaj je na svetu najhitreje, najsladkeje in najmekkeje. Pojdita domov in razmislita, jutri pa pridita sem z odgovorom. A kdor me ne posluša, bo tri dni visel privezan za noge.“

Skrušena sta kmeta šla od njega. Bogataš se je vrnil domov in si je takoj izmislil: — Hitrejši od vseh je moj konj, najslajši od vsega je med iz mojih panjev, a mehkejša od vsega je pernica.

Siromak pa je mislil in mislil in je zajokal. Seveda, tri dni bo moral viseti z nogami zgoraj. Vidi hčerka, da oče joče, pa ga vpraša:

„Kaj ste žalostni, očka?“
„Glej, hčerka, hudobni graščak mi je zastavil takšno nalogo, da si ubijam glavo in razbijam, pa nikakor ničesar ne domislím.“

In povedal je hčerki, kaj mu je

naložil graščak. Hči ga poslušala in pravi:

„Ali je vredno, očka, da jočete? Pojdite in recite mu, da je misel najhitrejša, spanec najslajši, a najmekkejša je roka — saj na čemer-koli človek leži, zmerom si dlan položi pod glavo.“

Drugi dan sta kmeta prišla h graščaku.

„Kako,“ ju vpraša, „sta uganila?“

Tedaj je bogataš skočil prvi. „Kaj bi ne, drugi naš gospod, kaj jaz ne bi uganil!“

In je povedal, kar si je izmislil prejšnji dan.

„Bedak!“ mu reče graščak. „Da nisi bogat, bi tri dni visel. Zdaj pa ti!“

Povedal je siromak. Graščak se začudi.

„Če si tako bister, mi pa zakrpaj tale lonec.“

Siromak je šel s povešeno glavou.

Spet je hčerka opazila očetovo žalost pa ga vpraša:

„Zakaj pa ste, očka, žalostni, pobiti?“

Tako in tako, ji pravi, dal mi

je graščak lonec, naj mu ga zakrpam. Hčerka pa se nasmehne:

„Ne grizite se, očka. Pojdite in recite mu, naj gospod najprej lonec obrne narobe, potem pa naj ga da krpati.“

Razveselil se je siromak, pohitel je h graščaku. Pa se bom rešil, si misli, hudobije. Sprejme ga graščak in ga vpraša. Siromak mu odgovori tudi to. Graščak je kar poskočil pa ga vpraša:

„Kdo pa si, da si tako bister?“

„Saj to nisem jaz, ampak moja hčerka.“

„Hčerka, aha! No, če je pa takšna razumnica, pa naj pride k meni v goste takole: prijaha naj, pa naj ne prijaha, naj bo gola, pa vendar ne gola, dario naj prinese, pa ga naj ne prinese.“

„Joj, joj,“ si je rekel kmet prestrašen. „Kakšno nalogo je zdaj zastavil!“

In je povedal hčerki. Ona pa ni dolgo razmišljala — nadela si je mrežo, s kakršno ribe lovijo, vzela zajca in goloba pa se sedla na kostruna.

Ko jo je graščak ugedal skozi okno, je kar z rokami tlesknil —

gola je, pa ni gola, jaha, pa vendar ne jaha. Stopil je na balkon in pse naščuval nanjo.

A siromakova hčerka se ni ustrašila. Spustila je zajca, psi pa za njim. Potem graščaku goloba pomoli pod nos. A ko je graščak stegnil roko, je golob odletel.

In kakna zavist je graščaka obšla: da bi bila kmetica razumnejša od njega! In sklenil je, da jo obesi. Privezal je zanko na suho vejo in pravi:

„Govori, kar hočeš, ampak tale trenutek boš umrla!“

„Rada bi, gospod da bi vrv bolje privezali, drugače se brez koristi utrga in jaz se ne bom takoj zadušila. Privežite se vi, dragi gospod — če vas vzdrži, bo dobra zame.“

— To je pa res, si misli graščak, mene to nič ne stane, ženski pa ugodim pred smrtjo in bom potem brez greha.

In je vtaknil glavo v zanko. Deklica jo pa brž zadrigne. Graščak je obvisel in izplazil jezik.

Glejte, tako bistra je bila siromakova hči.

Ivan Cankar:

NA KLANCU

26

Noge so ji časih otekale, tako da ni mogla hoditi; če je šla delat na polje, je dobila samo kosilo in desetico na dan, bila je samo drugim v napoto in jemali so jo iz usmiljenja. Krpati ni mogla več, ker ni videla šivanke in ker so jo bolele oči, če je gledala skozi naočnike dalj časa... Prišlo je bilo v izbo čisto surovo, golo, ostudno beraštvo in je sedlo za mizo, tako da je bil v izbi neprestano mrz in strah.

Pogostoma je prišel pogledat čevljar in je prinesel kruha, ki ga je položil na mizo, kakor da bi ga bilo sram usmiljenja. Star je bil že, ni se več bril in poraščen je bil po vsem obrazu s sivo, ščetinasto brado. Mihovka se ga je bala, ker je govoril, kakor da bi rezal besede iz srca, tako strašne so bile in tako dobro jih je poznala v svojem srcu. Časih ni govoril nič, pogledal je komaj v izbo in je šel; ali kadar je bil pijan, je sedel za mizo in je sedel pozno v mrak, dokler se ni vrnil v krčmo. Umrla mu je bila žena za jetiko in to ga je zelo potrlo; spomnil se je šele po njeni smrti, da jo je imel rad.

Tudi pisar se je zelo postaral; suh je bil kakor trska, v sivem obrazu ni bilo več kaplje krvi. Sin mu je bil šel na polovanje, hodil je bogve kod in se ni oglašil. Če je prišel na klanec pismonoša, je stal pisar na pragu in gledal, če

ne zavije morda k njemu; pismonoša je stopal počasi navkreber, pisarju se je že zdelo, da gre naravnost proti njemu — toda pokimal je nalahko z glavo in je šel mimo.

Ljudje so se starali, so se izpremenili, klanec sam pa se ni nič izpremenil. Komaj je umrl siromak, je prišel drugi v prazno izbo in zdelo se je, da je čisto podoben umrlemu. Isti sesušeni obraz in iste vdane in temne oči. Tudi siromašne kočje se niso izpremenile; razpadale so tako počasi, da je bilo opaziti komaj v desetih letih majhno izpremembo; ameta ni bilo več na nobeni; na slami, kolikor je ni izrval in razmetal jesenski vihar, je rasel mah; okna so bila tu pa tam zadelana s papirjem... Spodaj v trgu pa se je izpreminjalo življenje; nove hiše so vstajale, prihajali so novi ljudje, zmerom bolj veselo in glasno je bilo; ali kolikor bolj se je trg širil, tem bolj je bil klanec poln. Prej so bile nekaterere izbe čisto prazne; nihče ni stanoval v njih in veter je pihal skozi razbita okna. Zdaj so gostovali celo pod streho — sami ljudje, ki jih je bilo vrglo življenje preko praga. Trg se je širil in klanec se je polnil — kolikor večja je bila kuhinja, toliko več je bilo pomij.

Pisar je upal.

„Kdo je, saj ni nikjer napisano, da bi se morali izgubiti. Pride morda danes ali jutri in mi bo v oporo na stara leta. Pričakujem ga.“

Pričakoval je sina neprestano; kadar so se oglašili pod oknom koraki, kadar so zaškripale duri, se je zdrznil.

„Svet je velik, zakaj bi ravno on ne našel prostora, da bi varno sedel. Ne piše mi, čaka, zato da me razveseli nenadoma... Boste videli, se boste povrne...!“

In videl ga je pred sabo, velikega, črno oblečenega, zlata verižica na telovniku: „Dober dan, oče; ste pač mislili, da ne pridem!“

Tako ni bilo minute, da bi ne mislil nanj, govoril in sanjal je o njem.

Čevljar ni nič sanjal in nič upal. Hči mu je šla služiti h kmetu, sina je bil dal k čevljarju v trg, tistemu, ki ga je bil izgnal na klanec. Ostal je sam in ni mu bilo dolgčas; podnevi je krpal, zvečer je sedel v krčmi.

„Jaz nisem dal otrok tako daleč,“ je dejal, „zato da bodo našli precej spet na klanec.“

Ali kadar je šel mimo hiše, kjer je samotarila Mihovka, ga je potegnilo nekaj čudnega proti durim. Ni bilo upanje, ali morda je bila nezavedna želja, da bi se ne izpolnilo njegovo žalostno prerokovanje: „Vsi se bodo izgubili, vrnili se bodo na klanec in bodo na klancu poginili, kakor jim je bilo usojeno od začetka!“ — Molčal je in je čakal, da bi Mihovka izpregovorila, toda videl je na njenem obrazu, da se nič ni izpremenilo, in skoro hudobno veselje se mu je zganilo v srcu, posebno če je bil pijan.

„Nič ne pišejo? Seveda nič ne pišejo!... Kako bi pisali, ko jim je slabše nego nam. Mi živimo takole mirno in stradamo vsaj doma, v svoji izbi, kjer nas živ človek ne vidi, da bi se nam posmehoval. Ampak stradali med tujimi ljudmi, to je vse kaj drugega; stradanje še ni najhujše — potikati se okoli, prositi ljudi, ki te gonijo preko praga — to je hudo, Mihovka! Naj bi bili ostali na klancu; kaj jih je gnalo ven!“

In Francki sami je zastokalo v srcu: „Zakaj so šli?“

Zmerom manjše je bilo njeno upanje, sama mu ni več verjela in le igrala se je časih z lepimi mislimi, ki je vedela, da so to otročje in da se nikoli ne bodo izpolnile... Šla je bila v Ljubljano pred letom dni, jeseni. Prišla je na stanovanje, Lojzeta ni bilo.

„Kje je Lojze?“

„Ni ga več pri nas — ne bom imela ljudi zastonj na stanovanju.“

Stalinizem brez Stalina?

(Nadaljevanje
s 6. strani)

vedne, do kraja konformistične. Hočejo samo ohraniti tisto, kar so že dosegli, in dobiti še več. Toda pri tem gre zgolj za materialne dobrine. Pehanje za višjim standardom je doseglo že tolikšno mero, da nekateri komunistični dopisniki iz Sovjetske zveze z obžalovanjem ugotavljajo, da med sovjetskimi ljudmi izgine celo tista revolucionarna solidarnost. Toda ker so v resnici nekaj že dobili, zanje po vseh teh letih odpovedovanja celo mnogo, ker imajo nekaj bratov, so te množice seveda konservativne, zamozadovoljne. Zato tudi razburjanje intelektualcev zaradi nekakšnih temeljnih svoboščin ne more bistveno prizadeti ljudstva, ki je stotletja in stoletja živelo pod najbolj avtokratsko oblastjo. Ne zaupajo inteligenci, boje se, da bo le-ta s svojim „rovarjenjem“ uničila še sedanjo, tako težko pridobljeno „blaginjo“.

Značilno je, kako so te množice reagirale na sovjetsko okupacijo Češkoslovaške. Tokrat so prvič lahko iz časnikov in s televizijskih zaslonov zvedele in videle vsaj nekaj tistega, kar se je dogajalo na Češkoslovaškem. In tako so videle, da njihovih fantov v uniformah niso sprejeli s cvrtem in poljubi in da so ponekod pljuvali in streljali nanje. Mnogi so bile zmedene in tudi reagirale so približno tako, kot je bilo pričakovati od ljudstva, v katerem je nacionalizem, pogosto kar šovinizem še zelo močan: „Kako se ti ljudje, ki nam dolgujejo svobodo, drznejšo žaliti naše vojake!“ In potem so za vprašanje mrkih čeških in slovaških obrazov in gorečih sovjetskih tankov ter sploh za ves problem „bratske pomoči pravim češkoslovaškim komunistom“ premogli našli uradno ponujeni odgovor: „Če naši tanki ne bi šli v Prago, bi bili zdaj tam zahodnonemški...“

Intelektualna elita

Toda vojaško uničenje češkoslovaškega poskusa s „humanim socializmom“ je bil nadvse hud udarec za nadvse pomembno in vplivno manjšino v sovjetski družbi, tisto, ki si je s poslušanjem tujih postaj in v stikih s tujci lahko dopolnila enostransko in nepopolno sovjetsko poročanje o tistem, kaj se v resnici dogaja na Češkoslovaškem. Gre za intelektualno elito, znanstvenike, inženirje, umetnike, med katero je zelo mnogo takih, ki menijo, kot je rekel pisatelj Nekrasov, da na Češkoslovaškem „ni šlo za usodo Češkoslovaške, ampak tudi za usodo Sovjetske zveze“. In dogodki na Češkoslovaškem, o katerih sta bila državno in partijsko vodstvo kar najbolj molčeca — centralni komite je o njih razpravljalo šele novembra, pa še to samo v okviru nekakšne zaupnice celotni sovjetski zunanji politiki — so bili nekaj, s čimer kolektivno vodstvo, še posebno pa Brežnjev, ni pridobilo simpatij te elite. Kvečjemu nasprotno: bili so katalizator, ki je še bolj pospešil razslojevanje na „mi in oni“, na opozicijo in tiste v Kremlju.

Ta opozicija ni organizirana, izražena je v nejasnem duševnem stanju ljudi, ki čutijo, da zaslužijo, da potrebujejo večjo demokracijo, ta opozicija se praviloma in hkrati najostreje izraža v nekakšnem grozljivem molku, v odločnem odklanjanju poskusov, da bi jih „vmešali v to“, v apolitičnosti, hkrati pa v zavesti, da so kot znanstveniki, tehniki, umetniki, državni veliko potrebnejši in koristnejši kot razni poklicni politični funkcionarji.

In tragičnost „nesporazuma“ — če sploh lahko še tako imenujemo vse odkritejšje nasprotovanje — je za Kremelj v tem, da res potrebuje to elito, zlasti znanstveno in tehniško, če hoče izpeljati gospodarsko reformo, industrializirati državo, vzdržati v vesoljski in oboroževalni tekmi, skratka uresničiti tisto, s čimer je kolektivno vodstvo, še posebno pa Kosigin, povežalo svojo usodo. Pa je hkrati z grožnjo neostalinita že zavrhvelo meč, s katerim jo lahko samo uniči. Res je, da za zdaj vihti ta meč še zelo previdno, pa vendar...

Prepovedani Šolohov

Ze dejstvo, da je bilo treba drugega za drugim poslati v koncentracijska taborišča nekaj književnikov in da se je Solženecin, nedvomno eden najboljših sodobnih sovjetskih pripovednikov, pravzaprav rodil kot pisatelj in mislec v takem taborišču, bi lahko bilo vznemirljivo za voditelje države, v kateri so bili imeli pisatelji že od nekdaj izredno moralno avtoriteto. Toda dokler je cenzura ustavljala rokopise Daniela, Sijavskega, Ginzberga in celo Solženecina, je še šlo. Pa se je pred dnevi zgodilo, da so vsemogočni cenzorji v tem vzdušju preganjanja ideološke dekadence in skrutitve Stalinovega spomina morali hočeš nočeš prepovedati tiskanje nove knjige avtorja „Tihega Dona“ Mihaila Šolohova, tistega, ki so ga vsaj zadnje desetletje slavili kot partiji najzvestejšega.

Odkar je postalo očitno, da je v Kremlju prevladala konservativna ali pa vsaj manj strpna stran, so se pomembnejši umetniki po sili ali pa hote umaknili v svoje školjke in tam zdaj čakajo za umetniško snovanje primernejših časov. Nič čudnega torej, če je bilo že leto 1968 v Sovjetski zvezi umetniško popolnoma sterilno. Zato pa po Moskvi in Leningradu kroži toliko več peticij, manifestov, pesmi in celo romanov, seveda vse tipkano na stroj.

Recimo, da se sodobna sovjetska družba za nekaj časa odpove svojim najboljšim umetnikom in se vnovič ogreje za Stalinovo misel, da je umetnik samo partijski propagandist in da je torej najboljši tisti, ki je najbolj zvest partiji. Toda kaj storiti z znanstveniki, ki se upirajo, ki zahtevajo več svoboščin? Kaj storiti, na primer, z akademikom Saharovim, enim najbolj sovjetskih jedrskih fizikov, ko razmnoži manifest, v katerem med drugim obtožuje Kremelj, da ni izpeljal destalinizacije do konca, zahteva, da Stalina posthumno izključe iz partije, protestira proti sojenju književnikov, zahteva odpravo cenzure, obtožuje oblast najbolj potuhnjene prisile, zahteva popolno amnestijo, popolno intelektualno svobodo in odpravo vseh protistavnih ukrepov? In kaj storiti, ko vsi matematiki moskove univerze zahtevajo, da je treba izpustiti na prostost matematika Volpina? Do nadaljnjega nič: pustiti Saharova pri miru in izpustiti Volpina. Zakaj čeprav se mogoče večina znanstvenih delavcev celo ne strinja s tistim, kar piše Saharov, je za partijo bolje, kot pravi kremljolog Victor Zorza, „če malo pazi, zakaj v Sovjetski zvezi je 770 tisoč znanstvenih delavcev, in to je veliko“. Profesionalna solidarnost je že nekaj, še več pa to pomeni, če gre za solidarnost ljudi, brez katerih ne bi bilo današnje, še manj pa jutrišnje sovjetske države.

Previdna čistka

In kot je videti, je partija vsaj za zdaj res še precej previdna. Čistka je skromna. Nobenega vidnejših voditeljev „ugovarjajočih“ še niso izklju-

čili iz partije ali poklicnega združenja. Za zdaj naj bi zadevo reševali z grožnjami. Prav tako pri znanstvenikih in tehnologih, kateri bodo morali vsaka tri leta opravljati posebne strokovne izpite, na katerih pa bodo poleg strokovnosti pretehtali tudi njihovo politično trdnost.

Grožnja je deloma zalegla. Aparat prisile je premočan in občutek nemoči prevelik, da bi si vsi tisti, ki mislijo kot, na primer, Litvinov in Larisa Daniel, prav tako glasno povedali svoje mnenje. Toda tudi molk lahko večih izpričuje pogum. Vojaške intervencije na Češkoslovaškem kljub vsemu laskanju in pritisku ni, na primer, javno podprl noben veliki moč znanosti ali umetnosti. In razen nekaj redkih izjem tudi podpisniki najrazličnejših peticij in manifestov niso preklicali svojih besed.

Problem teh tihih upornikov, ki niso niti protisovjetski niti protisocialistični in ki so zaradi svojih zaslug dobili že tolikšen vpliv in moč, da se jih nižji partijski funkcionarji ne upajo več napadati in nadlegovati, je verjetno še eden tistih problemov, o katerih so menja v najvišjem partijskem vodstvu deljena. Saj si tega srečnega omahovanja in polovičarstva najvišjih voditeljev ni moč razlagati drugače, ko da so neenotni in da zato skušajo zadovoljiti partijski aparat, ne da bi hkrati obsojili tiste, na katere so vezali svojo usodo. Vendar stalinizem je napovedan, in že prihodnji dnevi lahko prinese najbolj drastične preobrate. Zakaj nikjer ni rečeno, da res drži mnenje kremljologa Sydneya Monasa, da so streli v Kremlju prinesli „nekakšno osveščanje“ ljudem, ki v njem vladajo.

Toda prav tako je res, da tudi boj med konservativci in liberalci, če gre v Kremlju res za tak boj, kljub sedanji prednosti konservativcev še ni končan. Med najvišjimi partijskimi in državnimi voditelji ni za zdaj še nikogar, ki bi iskal oporo v liberalnih močeh in tako napovedal možnost, da bi pod njegovim vodstvom lahko prišlo do ideološke renesanse in da bi rešil državo totalitarnega jarma, pod katerim se zdaj opoteka.

Vendar je treba računati na nove rodove, ki praktično sploh še niso zastopani v najvišjih partijskih telesih: od 13 milijonov članov partije jih je zdaj polovica stara trideset do štirideset let, v najvišjih partijskih organih (sekretariatu) pa je samo eden predstavnik te generacije — Katushev.

Toda še preden pride ta rod mladih tehnologov, kateremu so bližji intelektualci kot poklicni partijski funkcionarji, tako visoko, se lahko v Sovjetski zvezi še marsikaj zgodi, zlasti če, če bo politbiro tako razdvojen, da v njem ne bo prevladala nobena skupina. Na vrata političnega prizorišča vse odločneje potrkava armada, ki ni bila še nikoli tako vplivna in močna, kot je danes (3,2 milijona moč, letos najvišji povojni proračun).

Sovjetsko vrhovno poveljstvo je najstarejše na svetu, in generali so konservativni. In do začetka revolucije niso imeli še nikdar tolikšnega vpliva, kot ga imajo sedaj pod kolektivnim vodstvom. Izpolnjene so jim vse želje — enako število medcelinskih raket kot Amerika, nove jedrske podmornice, mogočno ladjeve, hitre desantne enote, ogromna kopenska vojska, vojaška prisotnost na vseh morjih sveta — razen poslednje: gumb, s katerim bi brez odločitve političnega vodstva lahko sprožili jedrsko vojno, ko bi menili, da bi bila „koristno nadaljevanje politike“. Toda mogoče so prav zato zdaj dobili stalinizem. Odkar političnemu vodstvu po smrti maršala Malinovega ni uspelo, da bi vojaškimi poveljniki vsilili za obrambnega ministra političnega moža (Ustinova) in je moralo po dveh tednih „priateljskih prepričevanj“ privoliti v imenovanje maršala Grečka, je jasno, da bodo prav oni tisti, ki bodo odločili v primeru kakih izrazitih nesoglasij v politbiroju (ali pa še prej). Kolikor jih ne bo v kakem novem dvornem puču prehitela KGB, tajna policija, ki pa je, kot kaže, vsaj za zdaj še zvesta Brežnjevu.

TA TEDEN VAM PREDLAGAMO:

Knjige za naše male

- **RDEČA KAPICA**, večbarvna slikanica velikega formata, broš. 4 šil.
- **SNEGULČICA**, večbarvna slikanica velikega formata, broš. 4 šil.
- **FANTA MALA AFRIKANKA**, zgodba za otroke, 24 str., ilustr., kart. 17 šil.
- **Belcher Stowe: KOČA STRICA TOMA**, večbarvna slikanica velikega formata, broš. 14 šil.
- **Mark Twain: KRALJEVIČ IN BERAC**, večbarvna slikanica velikega formata, broš. 14 šil.
- **Perault: OBUTI MAČEK**, večbarvna slikanica velikega formata, br. 14 šil.
- **Josip Ribičič: BRANKO, MORJE IN SE KAJ**, zgodba za otroke, 18 str., ilustr., kart. 6 šil.
- **Vladimir Nazor: KITAJČKOVO POPOTOVANJE OKOLI ZEMLJE**, 18 str., ilustr., br. 4 šil.
- **Janina Parazinska: HANKINA IGLA**, zgodba za otroke, 20 str., ilustr., kart. 6 šil.
- **SINIČKA NAS JE OBISKALA**, zgodba za otroke, 10 str., ilustr., ppl. 8 šil.
- **Beno Zupančič: DEČEK JARBOL**, pravljična, 20 str., ilustr., kart. 6 šil.
- **Janez Vipolnik: HRUŠKA**, zgodbe o partizanu Petru, 18 str., ilustr., ppl. 8 šil.
- **Branka Jurca: HIŠNIKOV DAN**, zgodba za otroke, 18 str., ilustr., ppl. 8 šil.
- **Jovan Jovanovič-Zmaj: PESMI ZA OTROKE**, 100 str., ilustr., ppl. 7 šil.
- **JELENEČEK ZLATOROGEC**, pravljične severnih narodov, 44 str., ilustr., br. 9 šil.

KNJIGARNA „NAŠA KNJIGA“ CELOVEC, WULFENGASSE

Jaroslav Hašek:

Ameriška humoreska

— Nikakor ne, mladi prijatelj! — je rekel bankir Williams mlademu možu, ki mu je sedel nasproti. — Ne, gospod Chawean, poslušajte me pazljivo in se skušajte pri tem česa naučiti. Prosite me za roko moje hčerke. To pomeni, da hočete postati moj zet in tako priti do tujega denarja. Na moje vprašanje, ali imate premoženje, ste mi malo prej odgovorili, da je borih dvesto dolarjev vse vaše premoženje. Gospod Williams je stegnil noge na mizo in nadaljeval: Pravite, da sem bil tudi jaz nekoč revež in da nisem imel niti dvesto dolarjev. Tega ne tajim. Poudarjam pa, da sem imel v vaših letih precej več kakor vi. Denar sem si pridobil z razumom, ki ga vi nimate.

Ko mi je bilo šestnajst let, sem prišel k svojemu stricu v Nebrasko. Da bi si pridobil denar, sem pregovoril strica, da so na njegovem posestvu linčali nekega črnca. Prostor smo ogradili, in kdor je hotel pristopovati, je moral plačati vstopnino. Le-to sem pobral jaz. Ko so črnca obesili, sem z vstopnino vred še isti večer izginil. Obešeni črncem mi je prinesel srečo.

Za ta denar sem si na severu kupil zemljo in razglasil, da sem našel v njej zlato. Razumljivo, da sem zemljišče hitro prodal, seveda za drag denar. Tega sem vložil v hranilnico. Komaj je omembe vredno, da me je kmalu nato eden od prevarantov obstrlel. No, krogla mi je prebila kakor nalašč kost desne roke in mi prinesla dva tisoč dolarjev odškodnine.

Nato sem pobegnil s hčerko brooklynskega bogataša Hamelsta v San Francisco in tako njenega očeta prisilil, da mi jo je dal za ženo. Zagrozil sem mu, da bom sicer z njo živl v San Franciscu, dokler ne bom objavil v časopisu, da je postala njegova hči nezakonška mati.

Vidite, mladenič, tak sem bil jaz. Vi pa v svojih letih niste napravili še ničesar, pa čemer bi mogel sklepati, da ste pameten človek.

Sedaj vam pa postavljam poslednje vprašanje: koliko denarja imate pri sebi?

— Šestintrideset dolarjev!

— Dobro. Govoril sem z vami pol ure. Prosili ste me za nasvet o denarnih vprašanjih. Zato zahtevam od vas trideset dolarjev. Dolar za minuto.

— Oprostite, gospod Williams, — se je skušal upreti mladi mož.

— Ne utegnem oproščati! — je z nasmehom odvrnil gospod Williams in pogledal na uro. — Zahtevam enaintrideset dolarjev, ker je spet pretekla ena minuta.

Ko je presenečeni mladi mož plačal zahtevano vsoto, mu je gospod Williams ljubezno rekel:

— Sedaj pa vas prosim, da čimprej zapustite mojo hišo, sicer vas bom prisiljen vreči ven.

— A vaša hčerka, — je vprašal mladenič že med vrati.

— Takemu bedaku svoje hčerke ne dam! — je rekel Williams mirno. — Izginite čimprej, sicer boste požrli svoje zobe.

— No, lepega zeta bi dobil, — je rekel gospod Williams hčerki, ko je mladi mož odšel. — Ta Chawean je tepec, ki se ne bo nikoli spametoval.

— Torej ni upanja, da bi postal moj mož? — je vprašala gospodična Loti.

— Pri teh pogojih ne! — je odvrnil oče. — Dokler ne dokaže, da ga je srečala pamel.

In gospod Williams je začel pripovedovati hčerki o bičanju črnca, o svojem razgovoru z gospodom Chaweanom in dodal: — dal sem mu dovolj naukov za življenje.

Naslednjega dne je gospod Williams odpotoval po trgovskih poslih. Ko se je čez osem dni vrnil, je našel na svoji pisalni mizi pismo:

„Spoštovani gospod! Zelo sem vam hvaležen za nasvet, ki ste mi ga dali pred osmimi dnevi o denarnih zadevah. Tako sem se navdušil nad njim, da sem med vašo odsotnostjo pobegnil z Loti v Kanado. Hkrati sem pobral iz blagajne vso gotovino in vrednostne papirje. Vaš Chawean.“

Pod te besede pa je pripisala hčerka:

„Dragi očka, prosiva za blagoslov. Obenem ti sporočava, da nikakor nisva mogla najti ključev od blagajne in sva jo zato odpelja z nitroglicerinom.“

Tvoja Loti.”

